

С.В. Веремієнко

Чернігівський національний технологічний університет

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Забезпечення екологічної безпеки є одним з напрямків державної політики України. Важливість його розвитку в умовах урбанізації, збільшення антропогенного навантаження на довкілля, поглиблення екологічної кризи тощо є незаперечною.

Необхідно відзначити, що питання екологічної безпеки не є новими для науки екологічного права. Вони вже традиційно піднімаються вітчизняними вченими, зокрема, дослідження у цій сфері здійснювали: В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, Н.В. Барбашова, С.Б. Гавриш, А.П. Гетьман, **Н.Р. Кобецька**, Т.Г. Ковальчук, М.В. Краснова, С.В. Кузнєцова, Н.Р. Малишева, В.Л. Мунтян, О.О. Погрібний, В.К. Попов, М.І. Хилько, Ю.С. Шемшученко та ін. Проте це не вирішило проблематики забезпечення

екологічної безпеки в Україні, не сприяло застосуванню єдиного понятійного апарату тощо, що вказує на актуальність зазначеної проблеми.

В довідниковій юридичній літературі поняття „безпека” визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [1, с.207]. Подібне тлумачення використовується і в ст.1 Закону України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року, яка визначає національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам. Таким чином, екологічна безпека як складова національної безпеки являє собою систему заходів, що спрямовані на попередження та нейтралізацію реальних і потенційних загроз екологічним інтересам громадян, їх об’єднань та груп як в межах окремих місцевостей, так і на всій території України.

На сьогодні поняття „екологічна безпека” набуло широкого поширення в суспільно-політичній лексиці, що пов’язано з погіршенням екологічної ситуації в Україні. Однак єдиного розуміння юридичної природи екологічної безпеки до цього часу поки що немає і питання дискутується в наукових колах.

Формально-юридичне визначення загального поняття «екологічна безпека» міститься в ст.50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року, яка визначає екологічну безпеку як стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров’я людей.

Дане визначення не отримало однозначного позитивного сприйняття в еколого-правовій науці, а також підтвердження правозастосовною практикою. Із змісту вищезазначеної правової норми випливає те, що в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» юридично зафіксовано спробу визначити екологічну безпеку лише як відповідний біологічний, хімічний, фізичний стан середовища, що не є небезпечним для здоров’я людей. Таким чином за межами правого дослідження залишаються внутрішні, соціальні, економічні та інші чинники екологічної безпеки, проблеми попередження негативного впливу на стан навколишнього природного середовища, знешкодження факторів, які спричиняють погіршення стану екології.

Проте багато авторів зазначають, що екологічна безпека не зводиться лише до стану довкілля, і хоча вона може розглядатися як певний стан довкілля, проте цим не вичерпується, а включає в себе і дотримання соціальних норм [2, с.415; 3, с.124].

У зв'язку з цим заслуговує на увагу визначення поняття «екологічна безпека» професора В.І. Андрейцева, який екологічну безпеку розуміє як складову національної та транснаціональної безпеки, тобто такий стан розвитку суспільних правовідносин і відповідних їм правових зв'язків, за яких системою правових норм, інших державно-правових і соціальних засобів гарантується захищеність права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля, забезпечується регулювання здійснення екологічно небезпечної діяльності і запобігання погіршенню стану довкілля та інших наслідків, небезпечних для життя та здоров'я особи, суспільства та держави, яка потребує чіткого закріплення в чинному законодавстві [4, с.37-38]. Отже, Андрейцев В.І. визначає не лише поняття, але й складові екологічної безпеки.

М.І. Хилько розглядає екологічну безпеку як сукупність певних властивостей навколишнього середовища і створюваних цілеспрямованою діяльністю людини умов, за яких з урахуванням економічних, соціальних чинників і науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери утримуються на мінімально можливому рівні ризику антропогенний вплив на навколишнє середовище і негативні зміни, що відбуваються в ньому, забезпечується збереження здоров'я життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього і майбутнього поколінь [5, с.198]. Варто звернути увагу, що сьогодні в Україні практично відсутнє законодавче регулювання меж впливу людини на навколишнє природне середовище, а негативні зміни внаслідок господарської діяльності людини вже справляють свій негативний вплив на стан здоров'я та умови життєдіяльності людини.

О.С. Колбасов вважає, що екологічна безпека – це система заходів, що усувають загрозу масової загибелі людей в результаті такої несприятливої антропогенної зміни стану природного середовища, за якого людина як біологічний вид позбавлена можливості існувати, оскільки не може задовольнити свої природно-фізіологічні і соціальні потреби життєдіяльності за рахунок навколишнього матеріального світу [6, с.47-55]. Таке поняття екологічної безпеки є не виправдано звуженим, адже мова в ньому йде виключно про забезпечення інтересів людини, що

мають бути реалізовані за рахунок навколишнього світу. Таким чином поза межами забезпечення та правового регулювання екологічної безпеки залишається власне навколишнє природне середовище як місце проживання людини.

У зв'язку з цим, більш повним вважаємо поняття екологічної безпеки, запропоноване А.Б. Качинським, згідно з яким екологічну безпеку можна визначити як забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства, природи, держави від реальних і потенційних загроз, утворюваних антропогенним або природним впливом на навколишнє природне середовище [7, с.54].

Необхідно відзначити, що кожне з наведених визначень не виключає інших, а взаємодоповнює зміст поняття екологічної безпеки. Узагальнюючи сказане, екологічну безпеку можна визначити як напрямок внутрішньої та зовнішньої діяльності держави та недержавних структур (громадських організацій, підприємств тощо) щодо недопущення здійснення негативного впливу на навколишнє природне середовище реальних та потенційних несприятливих факторів антропогенного та природного впливу, їх відвернення та попередження з метою забезпечення комфортних умов існування людей, тварин, інших живих організмів, а також здійснення господарської діяльності.

Таким чином, на основі розглянутих визначень екологічної безпеки можна виокремити такі її ознаки:

1. Забезпечення екологічної безпеки є складовою (предметом правового регулювання) екологічного права України.

2. Вона являє собою цілісну систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на недопущення виникнення реальних чи потенційних екологічних зароз середовищу проживання людини та інших живих організмів.

3. Екологічна безпека – це такий стан довкілля, який унеможливорює або ж мінімізує здійснення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

4. Забезпечення екологічної безпеки досягається шляхом правового регулювання здійснення екологічно небезпечної діяльності.

5. Держава передбачає можливість застосування заходів відповідальності за екологічні правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.

6. Забезпечення екологічної безпеки однієї держави неможливе в умовах порушення екологічної стабільності та рівноваги іншими державами.

7. Досягнення повної екологічної безпеки є неможливим з огляду на наявність екологонебезпечних видів діяльності, тому це лише напрямок діяльності держави щодо зменшення або ж попередження відповідного негативного впливу.

Підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що екологічна безпека – це такий стан розвитку суспільних правовідносин, при якому системою організаційних, економічних, правових та інших заходів забезпечується регулювання здійснення екологічно небезпечних та інших видів діяльності з метою попередження настання екологічної небезпеки та гарантування права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Література:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [за ред. Ю.С. Шемшученко]. – К.: Українська енциклопедія ім. Бажана, 1998. Т. 1 : А-Г. – 1998. – 672 с.
2. Боголюбов С.А. Экологическое право: Учебник для вузов / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации. – М. : Издательство НОРМА, 2000. – 448 с.
3. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні : Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / Гавриш С.Б. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. – 456 с.
4. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки : [навч. та наук.-практ. посіб.] / Андрейцев Володимир Іванович – К. : Знання-Прес, 2002. – 331 с.
5. Хилько М. Екологічна політика / Хилько Микола Іванович. – К. : Абрис, 1999. – 363 с.
6. Колбасов О.С. Концепция экологической безопасности (юридический аспект) / Колбасов О.С. // Советское государство и право. - 1988. - № 2. – С. 47-55.
7. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / Качинський А.Б. – К.: НІСД, 2001. – С. 54.